

ӘОЖ 336.741.28

А.С. Молдағалиева

Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, заң факультеті кеден, қаржы және экологиялық құқық кафедрасының оқытушысы, Қазақстан, Алматы қ.
E-mail: aijan86_86@mail.ru

Табиғи өнімдер – денсаулық кепілі

Мақалада автор Қазақстан Республикасының тамақ өнімдерінің қауіпсіздігін құқықтық қамтамасыз ету мәселелерін қарастырады. ГМО-ға түсінік бере отырып, тамақ өнімдеріндегі ГМО-ның зиянды және зиянсыз салдарына салыстырмалы талдау жасайды. Автор тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы заңның баптарына кейбір ұсыныстарын келтірген. Сонымен қатар Қазақстан Республикасындағы азық-түлік өнімдерінің бағасын тұрақтандыру мәселесіне тоқталған.

Түйін сөздер: тамақ өнімдері, генетикалық модификацияланған организм, генетикалық аппарат, табиғи өнім.

A.S. Moldagalieva

Ecological pure products – pledge of health of future generations

In article the author considers problems of legal support of food products of the Republic of Kazakhstan. Gives concept and the maintenance of GMO, and also carries out the comparative-legal analysis between GMO and environmentally friendly production. The author gives some offers which can on the lawful bases about безопасить food products used the person. Besides, the author considers a problem a ratio of quality and the prices food production in the Republic of Kazakhstan.

Key words: food products, the genetic modified organism, the genetic device, natural product.

А.С. Молдағалиева

Экологически чистые продукты – залог здоровья будущих поколений

В статье автор рассматривает проблемы правового обеспечения пищевой продукции Республики Казахстан. Дает понятие и содержание ГМО, а также проводит сравнительный-правовой анализ между ГМО и экологически чистыми продуктами. Автор дает некоторые предложения, которые могут на законных основаниях обезопасить пищевую продукцию, употребляемую человеком. Кроме того, автор рассматривает проблему соотношения качества и цен пищевой продукции в Республике Казахстан.

Ключевые слова: продукция, генетический модифицированный организм, информация, натуральные продукты.

Халқымыз «Ас – адамның арқауы» деп, қашаннан тамақтануға ерекше мән берген. Адамның тамақтану рационнда ет, сүт, жеміс-жидек өнімдері алғашқы орындардың бірінде тұратыны белгілі. Дастарханымыздың әрін кіргізетін осы өнімдердің денсаулығымызға ешбір зиянсыз, сапалы болуын бәріміз қалаймыз. Бүгінгі таңда бәрімізді елеңсіз қалдырмайтын мәселе бұл – азық-түлік, яғни тамақ өнімдері сапасының сын көтермейтіндігі болып табылады.

Қазақстан – сыртқы сауда алаңында экономикасы жан-жақты ілгері дамып келе

жатқан мемлекеттердің бірі. Американдық ғалымы Дис Сакс: «қандай бір ел болмасын, оның экономикалық жетістігі сыртқы саудаға байланысты. Дүниежүзілік экономикадан оқшауланып, ешқандай ел дені сау, жөні түзу экономика жасай алған жоқ» деп көрсетеді [1]. Бұл күнде сыртқы саудаға шекарамыз да, есігіміз де ашық елімізге киім-кешек, азық-түлік, жемістер, цитрус және т.б. тамақ өнімдерінің басым көпшілігі өзге мемлекеттерден, яғни Қытай, Ресей және т.б. тасымалданады. Әкелінген өнімдердің сапасын айтпағанның

өзінде бағасының өзі жаға ұстарлықтай... Тасымалданған өнімдердің қауіптілігі – құрамында ГМО (гендік модификацияланған организм) болуы, жарамдылық мерзімінен тыс ұзақ сақталынууда.

Алдымен, ГМО дегеніміз не? ГМО (генетически модификацияланған организмдер) - биотехнологиялық әдістермен генетикалық құрамы өзгертілген организмдер (көбіне азық-түлік ретінде пайдаланылатын организмдер, өсімдіктер, жемістер). Гендік модификацияланған организмдерді (ГМО) өсіру үшін бір организмнің генін басқа бір өсімдіктің немесе жануардың ДНҚ-сына енгізіп, трансгенизация жасайды. Бұл операция арқылы организмнің кейбір табиғи қасиеттері өзгертіледі. Мысалы: картоп генінің қатарына сарышаян генін қосу нәтижесінде ешқандай жәндік жемейтін картоп түрі, қызанға солтүстік камбаласының генін қосудан аязға төзімді, үсімейтін қызан түрі, жалпы аязға төзімді, жәндіктер жемейтін, құрт түспейтін, ұзақ сақталатын, тағысын-тағы қасиеттері бар түрлер алынады. Бүкіл жаратылыс ғасырлар бойы өзі сұрыптап берген, кез келген организмнің өсіп-өнуіне жауапты болып саналатын геномына бөтен генді әкеліп, жасанды жолмен енгізген кезде оның келесі ұрпағы өзгеріске ұшырайды [2].

ГМО деген атынан үріккеніміз болмаса, оның қандай болатынын, пайда-зияны қаншалық екенін қарапайым халық, яғни біз әлі біле бермейміз. Себебі ГМО-ның адам денсаулығына әсері әлі толық зерттеліп болған жоқ, қазіргі таңда әлемде көптеген ғалымдар ГМО-ның адамзат баласының денсаулығына зияны мен пайдалы тұстарын зерттеуде екі-жақты көзқарас қалыптастыруда. Яғни зиянды тұстары, біріншіден, өте қауіпті аллергиялық реакциялардың пайда болуы. Мысалы, АҚШ адамдар ГМО өнімдерін еркін қолданады. Аллергиямен ауыратындар саны 70% құрайды. Ал Швецияда 7%, бұл өнімдерді қолдануға тыйым салынған. Екіншіден, трансгенді өнімдерді пайдалану асқазанның сілемейлі қабатының құрылымын бұзады. Зат алмасудың бұзылып, иммунитеттің төмендеуіне әкеледі. Үшіншіден, ісік ауруларының көбеюіне себеп болады. Жасушаларды мутацияға ұшыратады. Төртіншіден, әйелдер мен ерлердің бедеулігі мен белсіздігіне әкеліп соғуында. Осы орайда, ғалымдар жануарларды генетикасы модификацияланған дақылдармен қоректендіру арқылы сараптама

жасай отырып, эксперименттік жануарлардың және олардың кейінгі ұрпақтарының ағзаларында патологиялық өзгерістері барын анықтаған. Британия ғалымдары – генетикасы модификацияланған ГМ-картоптың, Италия ғалымдары – ГМ-сояның, Австралия ғалымдары – ГМ-асбұршақтың, француз зерттеушілері ГМ-жүгерінің жануарлар ағзасына қауіпті екендігін дәлелдеген. Мысалы, ГМ-жүгері беріп асыраған эксперименттік жануарлардың төлдері 100 пайыз өлі туғаны туралы ғылыми нәтиже бары белгілі. Бірақ мұндай қорытындыны кезінде жауып тастаған. Себебі ғалымдардың бұл секілді қорытындыларының жария болуы өндіруші компанияларға тиімді емес [3]. Аталған дәйектерге, сүйенсек, құрамында ГМО бар күнделікті қолданып жүрген тағамдар мен жемістердің (алма, банан, лимон және т.б.) зияны шашы етекпен. Өйткені құрамында ГМО бар тағамдар мерзіміне қарамастан бұзылмайды. Елімізге әкелінетін өнімдердің «сырты бүтін, іші түтін». Осы өнімдерді қандай мемлекеттік орган қадағалап отырғаны белгісіз. Күнделікті тұтынып отырған халық та сұрамай сатып ала береді. Кедендік шекарашыларымыз өнімдерді өткізген кезде, әрине, өнімдердің тек сыртқы пішініне қарайды. Өйткені Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 21 шілдедегі «Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы» Заңында ГМО қарастырылмаған және 12-бабына сәйкес, (тамақ өнімдерінің қауіпсіздігіне қойылатын талаптар) «сапасының айқын белгілері бар тамақ өнімдері оларды өндіру, айналымы және кәдеге жарату процестеріне жіберілмейді» делінген [4]. Бұл жерде заңға өзгерістер мен толықтырулар енгізілуі ауадай қажет.

Ғалымдар генетикалық аппараттың қолдан өзгертіп өсірілген өнімдер бүгінгідей қарқынмен тұтынушының қарнына түсе берсе, алдағы 40 жылдан кейін адамзат ұрпағы күрт кеміп, бүкіл биосфера бұзылып бітеді деген тұжырымға келуде.

ГМО – әуелі баста адамзат баласының күрт көбеюі салдарынан азық-түлік жетпей қалуы мүмкін деген жақсы ниетпен бидай, көкөністер, үй жануарларының ДНҚ құрамын өзгертіп, олардан көп өнім алуды көздеген. Десек те, қазіргі таңда ГМО экономиканың табыс көзіне айналды. Яғни, шығынсыз есеп, бұзылмайтын өнім, еркін сауда. Әрине, бұл пайдадан біздің еш үлесіміз жоқ, аграрлық саясатты ұстанатын,

жер қойнауы бай мемлекет болсақ та, өзге елдің жасанды өнімдеріне тәуелдіміз. Аграрлық ел ретінде көп көлемде астық дақылдарын егеміз. Бірақ түрлі зиянкестер мен аурулардың (өсімдік аурулары) кесірінен еккен егіміздің шығымы, өнімділігі азайып, өзіндік құны қымбатқа шығады. Мұның бәрі – шығын. Жарайды, бұл – тек бидайдың төңірегіндегі әңгіме. Ал бізде одан басқа да сақтау мерзімі шектеулі, тез бұзылатын ауылшаруашылық дақылдар, көкөністер мен жеміс-жидектер бар ғой. Осының бәрінде біз өнімділікті ұлғайтып, сапасын көтерсек, өз елімізді ғана қамтамасыз етіп қоймай, өзге елдерге де экспортқа шығара алатын мүмкіндігіміз бар. Ал өнімділікті қалай көтереміз? Қолданыста жүрген химикаттар – пестицид, гербицид дегендер кешегі күннің технологиясы болып

қалды. Денсаулықты ойласақ, дәл осы химикаттар ағзамызға зиянын тигізіп жатуы мүмкін. Сол себепті де біз жаңа технологиядан қашпай, қолданып, сол арқылы өнімділікті, өндірісті ұлғайта отырып, бір мезгілде бақылауды да қамтамасыз еткеніміз дұрыс сияқты. Өнімдеріміз өз елімізде өндірілетін болса, оның сапасы мен құрамы көңілге қонарлықтай болар еді, ал сырттан әкелініп жатқан өнімдердің қандай екенін, гендік модификацияға қаншалықты түскенін біле бермейміз.

Әрине, гендік модификацияланған азық-түліктер – 20-ғасырдың биология саласындағы үлкен жетістігі, бұл да инновация екендігін мойындаймыз, десек те ұлт денсаулығы мен болашақ ұрпақ тағдырын ескеретін болсақ, өз табиғи өнімдеріміздің құны мен құрамын жоғалтпайық!

Әдебиеттер

1. Интернет сайт.
2. Шамшина Ж.К. ГМО өнімдерінің пайдасы мен зияны. – 2013.
3. Раманқұлов Е. Дамыған деген елдерде ГМО пайдалану қалай реттелуде?! – 2013.
4. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 21 шілдедегі «Тамақ өнімдерінің қауіпсіздігі туралы» Заңы.

References

1. The Internet site.
2. Shamshina J.C. GMO products benefits and harms – 2013.
3. Ramankulov E. Regulation of GMOs in the developed countries? – 2013.
4. «On Food Safety» 2007 July 21 Law of the Republic of Kazakhstan